

Лекція 5. Регіональна політика як інститут суспільного управління

1. Поняття регіональної політики: сутність, мета, принципи, типологія, суб'єкти, інструменти.
2. Політика регіонального розвитку: сутність, концепції, стратегія, принципи.
3. Особливості політики регіонального розвитку в ЄС на сучасному етапі.
 4. Політика регіонального розвитку в Україні: стратегія, інструменти.
 5. Особливості стратегічного регіонального/просторового планування.

1. Поняття регіональної політики: сутність, мета, принципи, типологія, суб'єкти, інструменти

Державна регіональна політика - система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності.

Метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку країни та регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання.

Типологія регіональної політики

За сферою регулювання:

- економічна (бюджетна, податкова, інвестиційна, промислова, аграрна, зовнішньоекономічна, структурна, інноваційна),
- соціальна,
- науково-технічна,
- екологічна,
- демографічна,
- гуманітарна,
- інформаційна.

За критерієм засобу впливу на регіональне середовище:

- стимулююча;
- компенсуюча;
- адаптуюча;
- протидіюча.

Проблема пріоритету регіональної політики:

Економіка versus соціальна сфера

Г.Сатаров: «Завдання регіональної політики носять головним чином **соціальний характер, навіть якщо вони стосуються економічної тематики.** Однак економічною стороною справи регіональна політика, зрозуміло, не обмежена, їй притаманний комплексний характер. Як правило, вона складається з трьох частин – економічної, політичної та культурної.»

Політичний зміст регіональної політики

1. Збереження територіально-політичної системи. Це - головний імператив регіональної політики. В дусі теорії функціоналізму можна говорити про політику, спрямовану на забезпечення переважання доцентрових сил над відцентровими на всій території держави. У зв'язку з цим регіональна політика спрямована на збереження територіальної цілісності держави. Це, зокрема, передбачає визначення регіонів, що представляють собою зони геополітичного ризику (сепаратистські, прикордонні, спірні території), і пошук способів їх утримання.

2. Контроль і баланс. Також регіональна політика вирішує проблему централізованого контролю за регіонами і одночасно - ефективного балансу повноважень і ресурсної бази центральних і регіональних влад. Тут перед розробниками регіональної політики знову ставиться завдання знайти модель, яка забезпечувала б переважання доцентрових сил. І одночасно ця модель повинна забезпечити соціально-економічний розвиток регіонів і політичну стабільність регіональних спільнот, що неможливо без заходів самостійності і розпорядження своїми ресурсами.

3. Амплітуда неоднорідності. Нарешті, зміст регіональної політики становить гармонізація відносин по горизонталі, між регіонами, що є завданням загальнодержавного рівня. Йдеться про зниження амплітуди міжрегіональних відмінностей і підйом відсталих територій за рахунок цільових рішень держави. Кінцева мета - вирівнювання, а точніше - згладжування міжрегіональних відмінностей.

Форми реалізації регіонального інтересу

- **Субнаціональні форми державності і суверенітету**, обмежена "внутрішня державність" другого рівня (тип розвиненої і автономної субнаціональної територіально-політичної системи, яка прагне до національного рівня). Це - найбільш радикальна форма реалізації регіонального інтересу, яка в "чистому вигляді" зустрічається досить рідко і властива для деяких федерацій. Вона включає обмежені форми суверенітету, державної символіки, владних органів, що нагадують такі незалежних держав, навіть - громадянства.
- **Автономна регіональна влада**. Відбувається розвиток інститутів регіональної влади та їх автономії від центру (зокрема, через інститут виборів). Важливим критерієм автономії є легітимність регіональної влади, джерелом якої є сам регіон. Найбільш яскравою формою такої легітимності є вибори регіональної влади. Одночасно відбувається становлення місцевих еліт зі своїми артикульованими інтересами. Ці еліти шукають і знаходять підтримку місцевого населення, прагнучи висловлювати загальнорегіональні, а не тільки регіонально-групові інтереси. Відбувається персоніфікація регіональної влади, в умовах автономії і виборності виникає краще виражений феномен регіонального політичного лідерства.
- **Регіональна компетенція і пов'язана з нею нормотворчість**. Регіон домагається певних повноважень, реалізацією яких займаються його владні органи. Головний інтерес зазвичай представляє фінансово-економічна компетенція. Одночасно відбувається розвиток регіонального нормотворчості (яким займається регіональна влада) в рамках відповідної компетенції, нерідко відзначається боротьба за розширення компетенції.
- **Регіональна участь на загальнонаціональному рівні** (представництво у парламенті, лобізм в органах виконавчої влади, регіональні партії).

Принципи регіональної політики (Концепція державної регіональної політики України)

- **конституційність та законність**;
- **верховенство прав людини** – пріоритетність прав і свобод людини і громадянина у процесі формуванні та реалізації державної регіональної політики;
- **єдність** – забезпечення територіальної, політичної, економічної, інформаційної, соціогуманітарної цілісності території України шляхом більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоздатності;
- **комплексність** – врахування та просторова узгодженість реалізації всіх складових державної регіональної політики: політичної, соціальної, економічної, екологічної, гуманітарної, етнонаціональної;
- **скоординованість** – узгодження реформ, відповідних пріоритетів та дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на реалізацію державної регіональної політики, які впливають на соціально-економічний розвиток України та її регіонів;
- **децентралізація** – перерозподіл владних повноважень на користь органів місцевого самоврядування з передачею їм відповідних ресурсів;

- **субсидіарність** – надання публічних послуг максимально близько до її безпосереднього споживача з урахуванням можливості якісного їх надання шляхом концентрації для цього матеріальних, фінансових та інших ресурсів на відповідному рівні територіального управління;
- **доступність** – забезпечення належного та своєчасного надання публічних послуг, простоти та вільного доступу осіб до їх отримання;
- **пріоритетність та поетапність** – концентрація ресурсів відповідно до встановлених пріоритетів, визначених цілей та етапів реалізації державної регіональної політики;
- **програмність** – реалізація державної регіональної політики на основі взаємопов'язаних довгострокових стратегій, планів та програм;
- **партнерство** – забезпечення тісного співробітництва, кооперації та солідарності між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, інститутами громадянського суспільства в процесі формування та реалізації державної регіональної політики;
- **відкритість** – прозорість, прогнозованість, передбачуваність діяльності центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації державної регіональної політики;
- **відповідальність** – центральні, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування всіх рівнів у межах наданих їм повноважень несуть усю повноту відповідальності за формування і реалізацію державної регіональної політики;
- усебічна **державна підтримка розвитку місцевого самоврядування** в Україні – формування правової, фінансово-матеріальної та організаційної його самостійності.

Субсидіарність

– принцип, згідно з яким «владні повноваження національних держав делегуються на той інституційний рівень – наддержавний або субдержавний (регіональний, муніципальний), на якому дана конкретна суспільна потреба задовільняється найкращим чином».

Принципи регіональної політики за Г.Сатаровим

1. Опора на самоорганізацію суспільства, а не припис йому своїх міркувань. Тому суттю регіональної політики є не диригування, а координація зусиль суспільства. Головне - розвиток інфраструктури, щоб імпульси самоорганізації проходили швидше.
2. Ринок недосконалий, його головна мета - прибуток. Тому ринок часто породжує і посилює регіональні диспропорції в соціальній сфері.
3. Головне - соціальна сторона суспільного життя, а не економічна діяльність, тому що економікою займається бізнес.
4. Рівність громадян в нерівних умовах. Навколишнє середовище неоднорідне за природними і історичними причинами, і його треба вирівнювати. Допомога слабшим - "священний заповіт" регіональної політики. Однак повне вирівнювання неможливо, прагнути до нього і безглуздо, і шкідливо, тому що це позбавляє стимулів для саморозвитку слабейших районів.
5. Пристосування до регіональної різноманітності: поменше загальнонаціональних гасел на кшталт гальмування зростання великих міст.
6. Компромід "місце або люди": кому допомагати - регіону або його населенню? Не можна оголяти територіальну структуру країни, допускаючи повальну втечу населення з занепадницького або важкодоступних районів, але не можна і заманювати в відсталі райони. У розвинених країнах переважає принцип "робота до людей".

7. Область або республіка - об'єкт, а не суб'єкт. Їх кордони призначені, в принципі, тільки для адміністративно-управлінських цілей і зовсім не обов'язково фіксують якусь громадську цілісність. Діяльність демократичної держави в ринкових умовах - політико-адміністративна, а не тотальна, тому адміністративно-територіальний поділ країни та її районування не обов'язково повинні збігатися.

8. Субсидіарність. У міру можливості, треба вирішувати проблему на самому нижчому рівні влади, якомога ближче до громадян.

9. Адекватність методів. У Росії повинні бути три гілки регіональної політики: економічна, політична (федералізм), культурна (регіоналізм). У кожній свої завдання, іноді суперечать іншим гілкам (особливо "грішна" цим економіка), тому треба ретельно стежити, щоб не було взаємознищення цих видів політики.

10. Інститути, документи і фінанси: вкрай важливо, щоб регіональна політика була оформлена у вигляді документів законодавчого плану, щоб вона мала у своєму розпорядженні інститутами і фінансовими засобами для втілення. Біда багатьох країн в тому, що регіональна політика існує в основному в промовах державних діячів і політологів.

11. Стриманість заходів ("не нашкодь"). Незважаючи на сильно скоротилася частку в продуктивних силах і ВВП, держава як і раніше далеко випереджає інших акторів суспільного життя країни за своєю потужністю. Тому воно повинно гранично акуратно підходити до своїх заходів по впливу на життя суспільства, керуючись перш за все відомим медичним принципом "не нашкодь". У сучасної держави в принципі не може бути іншою метою, ніж інтересів суспільства, і воно не має права надмірно жорстко регламентувати життя суспільства (в тому числі і його територіальну організацію)

Пріоритети регіональної політики

(Закон «Про засади державної регіональної політики» від 2015 р.)

- 1) стимулювання та підтримка місцевих ініціатив щодо ефективного використання потенціалу регіонів для створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей;
- 2) зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку;
- 3) формування конкурентоспроможності регіонів шляхом розроблення та реалізації програм і проектів підвищення конкурентоспроможності територій;
- 4) стимулювання міжрегіональної інтеграції, інтеграції регіональних економічних, інформаційних, освітніх просторів у єдиний український простір, подолання міжрегіонального відчуження;
- 5) визначення проблемних територій у регіонах та реалізація заходів щодо вирішення проблем;
- 6) створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища шляхом врахування екологічної складової у стратегіях регіонального розвитку, оцінювання, вирівнювання та зниження техногенно-екологічного навантаження на довкілля у регіонах;
- 7) запровадження дієвих інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проектів;
- 8) формування з урахуванням документів Ради Європи та Євросоюзу нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики, визначеної цим Законом;
- 9) поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів, сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування;
- 10) створення ефективних механізмів представництва інтересів регіонів на загальнонаціональному рівні і територіальних громад - на регіональному рівні

Об'єкти регіональної політики

Основними об'єктами регіональної політики країн-членів ЄС є регіони другого рівня (NUTS2). У Бельгії та Франції – це провінції; Великобританії – групи графств; Італії, Люксембурзі, Греції – регіони; Данії, Ірландії – групи амперів; Іспанії – автономні громади; Нідерланди – комісії регіональної координації; Німеччині – урядові округи.

Стратегія регіональної політики

Квінтесенцією регіональної політики є регіональна стратегія держави.

Регіональна стратегія - це система найбільш значущих цілей і рішень держави, що дозволяють забезпечити баланс відносин "центр - регіони" на доступну для огляду перспективу, стимулювати розвиток на всіх рівнях територіально-політичної ієрархії і знизити конфліктність як по вертикалі (між центром і регіонами), так і по горизонталі (між територіальними сегментами). Іншими словами, регіональна стратегія - це основи теорії і практики регіональної політики, що проводиться центральними властями. Регіональна стратегія нерідко є елементом національної ідеології.

М.Шаригін: Регіональна стратегія є науково обгрунтованою траєкторією розвитку регіонів, чітко зорієнтованою за програмними цілями, термінами, ресурсами та засобами їх приведення в дію ... **Дієвим механізмом, що регулює хід реалізації регіональної стратегії, має стати регіональна політика.** У найбільш загальному вигляді вона буде представляти систему заходів впливу на територіальну організацію суспільства і хід розвитку кожного (регіона).

Стратегія регіональної політики (Г.Сатаров)

1. Регіональна політика повинна бути не політикою адміністративного диктату, а політикою взаємодії з регіонами.
2. Регіональна політика має враховувати різноманітність регіонів, а тому не може бути уніфікованою.
3. Регіональна політика повинна поєднувати пошук, що породжується різноманітністю регіонів та їх самостійними зусиллями, з цілеспрямованим регулюванням, здійснюваним у взаємодії з регіонами.

Є чимало випадків, коли держава не формулює такої політики, але робить це, перш за все, тому, що саме державний устрій націлений на вирішення завдань регіонального розвитку. Таке існує в США. Тут немає її як документа, але в цьому є усвідомлена позиція: дуже багато надано регулювання механізму федералізму, який в США відрізняється особливою досконалістю. Зокрема, в США свідомо не ставиться типова для регіональної політики завдання вирівнювання рівнів розвитку регіонів; тут, зокрема, борються з бідністю взагалі, а не з тим, що штат Канзас збіднів. Однак при такій боротьбі саме Канзасу і дістанеться більше грошей, відпущених на таку боротьбу. У країнах же, де немає такої регіональної націленості державного устрою, розробка виразної регіональної політики є імперативом.

Завдання регіональної політики в економічній сфері за Г.Сатаровим

1. Можливо більш повна зайнятість населення (в т.ч. в перенаселених відсталих районах шляхом підтримки перетікання населення в інші частини країни).
2. Високий дохід населення - перешкодження надмірної концентрації "дешевих" робочих місць, насичення регіональної економіки передовими видами праці, з хорошою оплатою.
3. Широкий спектр соціальних ролей - різноманітність галузевого та професійного складу регіональної економіки.
4. Стійкість - нівелювання занадто сильних коливань в темпах розвитку (як підйомів, так і спадів), усунення надмірної залежності регіону або міста від долі окремої галузі або підприємства.
5. Розвиток рухливості населення - розширення його можливостей реагувати міграцією на зміни в розміщенні продуктивних сил; для цього стимулювання розширення ринку житла, послуг по переїзду тощо.
6. Всебічне сприяння розвитку внутрішньодержавні територіального поділу праці між районами, суб'єктами федерації, містами тощо.
7. Всебічне розвиток інфраструктури (в широкому сенсі) як головного шляху вирішення подібних завдань.

Завдання регіональної політики в політичній сфері за Г.Сатаровим

1. Цілісність держави - придушення сепаратистських тенденцій в політичному житті регіонів, зняття конфліктів і протиріч між державою і регіоном, як на рівні влади, так і на рівні громадської думки.
2. Рівність і співробітництво регіонів - недопущення регіональних преференцій (крім випадків особливого режиму для слаборозвинених і депресивних регіонів), зняття конфліктів між регіонами, однаковість загальнонаціонального правового поля.
3. Відкритість адміністративних кордонів - недопущення перетворення їх в державні кордони.

Завдання регіональної політики в сфері культури за Г.Сатаровим

1. Вирівнювання культурних послуг, перш за все освіти, але також і рівня культури в широкому сенсі, стимулювання розвитку мережі культурних центрів по всіх території країни, боротьба з утворенням "ведмежих кутів".
2. Соціокультурний співробітництво регіонів - інформування про життя в різних частинах країни, розвиток туризму, зняття міжрегіональних фобій.
3. "Багатошаровий" патріотизм - гармонійне поєднання місцевого, регіонального та загальнонаціонального патріотизму.
4. Рівність культурних потреб націй і етносів, якщо структура населення країни поліетнічна.

Суб'єкти регіональної політики

Верховна Рада
України

Президент
України

Кабінет Міністрів
України

ЦОВВ

Місцеві держ-
адміністрації

Територіальні
органи ЦОВВ

Політичні
партії

Регіональні
еліти

Фінансові
структури

Корпорації

Громадські
організації

Методи державного регулювання регіонального розвитку

прямі

(суб'єкти економіки змушені приймати рішення, що ґрунтуються не на самостійному економічному виборі, а на державних розпорядженнях)

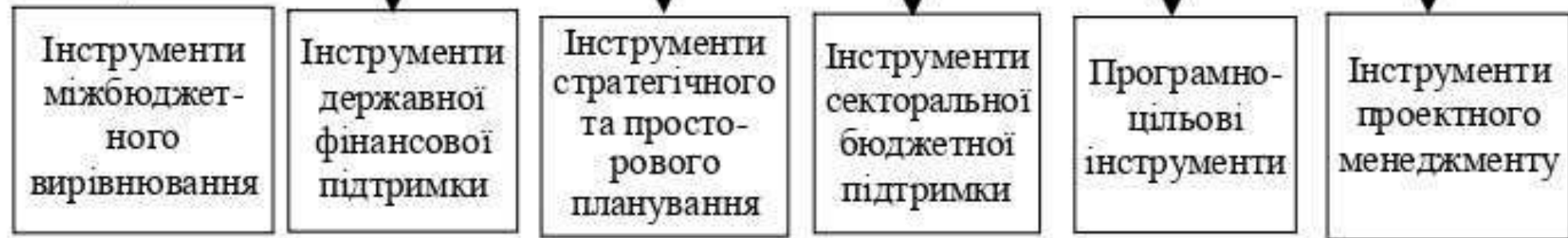
- державні капіталовкладення, дотації, субсидії;
- регулювання цін та заробітної плати;
- фінансування через спеціальні фонди розвитку і бюджети різних рівнів;
- державна контрактна система

непрямі

(полягають у створенні державою необхідних передумов, котрі відповідають цілям економічної політики)

- грошова-кредитна політика;
- амортизаційна політика;
- стимулювання територіального розвитку через формування фондів економічного і соціального саморегулювання регіонів;
- стимулювання виробництва підприємств через формування у них фондів економічного і соціального саморозвитку

**КЛАСИФІКАЦІЙНІ ГРУПИ ІНСТРУМЕНТІВ
ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

Групи інструментів регіональної політики

- адміністративно-управлінські (наприклад, надання особливого статусу північним територіям Канади як ресурсній зоні загальнодержавного значення й виділення їх із традиційної сітки адміністративно-територіального устрою);
- засоби стримування розміщення нових підприємств у перенаселених районах (наприклад, у Франції стосовно Парижа та його передмість);
- просторовий розподіл економічної діяльності держави (наприклад, в Італії розміщення підприємств державного сектору впливало на регіональні ринки праці);
- фінансове стимулювання суб'єктів підприємництва (дотації на певні суми інвестицій, кредити, фінансові пільги, субсидії у зв'язку зі створенням робочих місць тощо);
- створення фізичних інфраструктур (наприклад, механізми концесії в сфері транспорту, застосовні в скандинавських країнах);
- так звані «м'які» засоби стимулювання розвитку (створення сприятливого бізнес-середовища, підтримка інформаційних мереж, консалтингової діяльності, освіти, наукових досліджень і технічних розробок).

Ризики державної регіональної політики

- Недостатня координованість реформ в сфері регіональної політики, адміністративно-територіальної реформи, реформи місцевого самоврядування та низки секторальних реформ;
- хронічний конфлікт між виконавчою владою і місцевим самоврядуванням і, відповідно, відсутність чіткого розмежування прав та повноважень регіональних, районних та місцевих органів управління і як наслідок нестабільність нормативно-правових умов реалізації реформ;
- невизначеність чіткої процедури та відсутність чітких критеріїв укрупнення адміністративних районів і чіткого розподілу повноважень щодо районного рівня влади;
- відсутність у багатьох випадках визначених меж адміністративно-територіальних одиниць, що породжує компетенційні спори між органами місцевого самоврядування та місцевими органами державної влади, зокрема щодо права власності на землю, податків тощо;
- проблема законодавчого врегулювання та процедури передачі і використання земельних, майнових та інших ресурсів ОТГ, а в перспективі нових укрупнених адміністративних районів;
- недосконалість реформування територіальних органів виконавчої влади щодо реалізації ними контролюючих та координуючих функцій (контроль за ефективністю використання ресурсів ОТГ);
- невирішеність питань ресурсного забезпечення розвитку територій, зокрема територій з особливими проблемами розвитку;
- недосконалість існуючих інструментів механізму державної підтримки розвитку територій, які здебільшого використовуються не на «розвиткові цілі», а на вирішення поточних завдань, тобто покриття нестачі капітальних видатків місцевих бюджетів, а також відсутність гарантованих інструментів щодо фінансової підтримки розвитку цих територій.

Методичні підходи до оцінки ефективності державної регіональної політики

- результативності реалізації стратегічних цілей та пріоритетів державної регіональної політики;
- ефективності окремих інструментів ДРП;
- результативності політики в частині отримання економічних, соціальних, екологічних та інших ефектів (за темпами економічного зростання та шляхом порівняння середньоукраїнських показників);
- результативності діяльності регіональних та місцевих органів влади, в т.ч. шляхом її оцінки громадськістю.

2. Політика регіонального розвитку: сутність, концепції, стратегія, принципи

Поняття регіонального розвитку

процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах. Задоволення потреб регіонів, населення

Чинники розвитку регіонів

- Природничо-ресурсний потенціал
- Економічний потенціал
- Стан довкілля
- Трудовий потенціал
- Туристичний потенціал
- Рівень природно-технічної безпеки

Внутрішні та зовнішні чинники

- **Внутрішні** фактори соціально-економічного розвитку регіонів ґрунтуються на ефективному використанні місцевих ресурсів: робочої сили, інфраструктури шляхів сполучення й зв'язку, доступності вільних виробничих потужностей, офісних приміщень, земельних ділянок тощо.
- **Зовнішніми** факторами регіонального розвитку є загальні умови, що склались у країні та світі: курс національної валюти, митні тарифи й мито, інфляція, податки, міжбюджетні відносини, урядові субсидії, інвестиції, іноземна допомога, демографічна ситуація, технологічні зміни.
- У процесі стратегічного планування визначається та аналізується ціла низка **зовнішніх факторів** розвитку. Регіональна стратегія має враховувати вертикальні зв'язки – з вищими рівнями виконавчої влади, і горизонтальні – із сусідніми територіальними громадами та регіонами. Аналізування зовнішніх факторів, що впливають на регіональний розвиток – одна з відмінних характеристик стратегічного планування. Вона поширюється не тільки на регіональний, національний, а й на міжнародний рівень.

Усі показники соціально-економічного розвитку регіонів, що найчастіше використовуються дослідниками, поділяють на такі групи:

- абсолютні статистичні показники: валовий регіональний продукт, валова додана вартість, середній рівень доходів (заробітної плати), рівень безробіття, обсяги прямих іноземних інвестицій, рівень і сальдо внутрішньої та зовнішньої міграцій тощо;
- показники синтетичної оцінки: регіональної асиметрії, коефіцієнт Джині, середнього лінійного відхилення, середнього квадратичного відхилення, коефіцієнта асиметричності, коефіцієнта варіації, розмаху варіації, інституційна пам'ять, валовий мережний продукт.
- індикатори економічної нерівності.
- інноваційність (інноваційна спроможність) — це здатність ідентифікувати нові ринкові можливості, генерувати нові ідеї та комерціалізувати їх завдяки використанню існуючого потенціалу та ресурсів. Інноваційний потенціал регіону значною мірою визначається станом його мікроекономічного середовища, ключовими параметрами якого слугують питома вага вчених та інженерів у складі робочої сили, рівень захисту інтелектуальної власності та розвиненість кластерів;
- конкурентоспроможність — це здатність економіки регіону підтримувати постійно зростаючий рівень життя за рахунок залучення та утримування компаній зі стабільною або зростаючою часткою на ринку. Таким чином, конкурентоспроможність регіону залежить від його здатності передбачати та успішно адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх економічних і соціальних проблем через створення нових економічних можливостей, включаючи більш якісні робочі місця.

Зовнішні фактори розвитку регіону можуть характеризуватися за такими складовими:

- Вигідність гео економічного та геополітичного положення регіону в системі прилеглих регіонів або країн визначається наявністю мережі міжнародних транспортних коридорів, загальнодержавних та міжрегіональних комунікаційних магістралей тощо.
- Вплив (реальний та прогнозований) макроекономічної ситуації оцінюється за результатами розвитку економіки країни, кон'юнктурою внутрішнього ринку, соціально-політичною стабільністю в державі тощо.
- Вплив (реальний та прогнозований) зовнішньоекономічної та зовнішньополітичної ситуації оцінюється на основі якісної та кількісної характеристики зовнішніх зносин, міжрегіональних та зовнішньоекономічних зв'язків (включаючи участь у транскордонному та міжрегіональному співробітництві), оцінки кон'юнктури світового ринку, зовнішньополітичної ситуації в країнах, що є основними діловими партнерами.

Огляд основних теорій регіонального розвитку

Теорія	Характеристика
<i>1</i>	<i>2</i>
Теорія розміщення сільського господарства (Й. Тюнен)	Основна увага приділяється трьом головним факторам та їх взаємозв'язкам: відстані від господарства до ринку збуту – міста, що перебуває в центрі; цінам на різні види аграрної продукції; земельній ренті
Теорія промислових районів (А. Маршалл)	Передбачається виділення промислових районів малих і середніх підприємств як альтернатива великим вертикально інтегрованим виробничим комплексам
Теорія оптимального місцезоташування підприємства (А. Вебер)	Розміщення промисловості визначається трьома «орієнтаціями»: транспортною, робочою, агломераційною
Теорія центральних місць (В. Кристаллер)	Передбачає, що за умов подібного ідеального економічного простору неодмінно виникають фокуси різного рівня ієрархії, які притягують поселення нижчих рівнів
Теорія просторової економічної рівноваги (А. Льош)	Запропоновано «конус попиту», який дозволяє визначити оптимальні межі формування економічних районів
Теорія «полюсів зростання» (Ф. Перру)	Розвиток виробництва в ринкових умовах не є рівномірним у всіх галузях, завжди можна виділити галузі, які стимулюють розвиток усієї економіки

Теорія «дифузії нововведень» (Т. Хегерstrand)	Зміни в більшості випадків не настають одночасно скрізь, а звичайно вони починаються у певних місцях, від яких поширюються до інших об'єктів за принципом хвилі
«Адаптаційна» теорія (автор У. Ізард)	Передбачає адаптацію методів макроекономіки для досліджень регіонів і міжрегіональних зв'язків, розробку моделі просторової рівноваги, формування промислових комплексів, дослідження суперечностей у регіональних системах
Теорія кумулятивного зростання (Г. Мюрдаль)	Передбачає аналіз ефектів від концентрації
Теорія «центр – периферія» (Дж. Фрідман)	Стратегія економічного розвитку регіонів включає два основні напрями: стимулювання розвитку нових опорних регіонів на периферії; підтримка міграції населення з найбільш депресивних територій в опорні регіони
Теорія саморозвитку регіонів (П. Ромер)	Вивчає забезпечення самодостатності регіонів на основі наявного соціально-економічного потенціалу територій
Теорія сталого розвитку (В. Вернадський)	Передбачає, що вирішення сьогоденних проблем не повинно створювати загрозу для наступних поколінь щодо задоволення їхніх інтересів

1	2
Теорія «меж зростання» (Д. Форрестер, Д. Медоуз)	Доводить, що при збереженні тенденцій зростання світового населення, зростання післявоєнного промислового виробництва і, як наслідок, експоненціального збільшення забруднення навколишнього середовища й виснаження природного потенціалу планети настане так звана глобальна катастрофа
Теорія регіональних інноваційних систем (Б. Асхайм та А. Ізаксен)	Аналіз та розгляд промислових районів як джерела інновацій і їх суттєвого потенціалу до розвитку
Теорія нової економічної географії (П. Кругман)	Вивчає закономірність виникнення регіональної агломерації

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

№ з/п	Назва концепції	Сутність концепції
1	Теорія інноваційних регіональних кластерів	<p>Необхідність активізації інноваційного фактора в умовах значної регіональної нерівномірності стимулює інтерес до теорії інноваційних регіональних кластерів. Серед теоретичних досліджень цього напрямку за глибиною виокремлюються праці таких авторів, як Дж. Хелд, М. Портер, Е. Хілл та Дж. Бреннан, Є. Лімер.</p> <p><i>Сутність теорії:</i> досягнення фірмами беззаперечних конкурентних переваг за рахунок радикально нових товарів пов'язується саме з тим, що вони перебували в системі кластера</p>
2	Теорії регіонального розвитку з ендогенним технологічним прогресом	<p>Останніми роками помітне зростання інтересу до осмислення ролі науки в процесі світового розвитку. У 1980-х роках П. Ромер, Р. Лукас, Ф. Агійон, Дж. Гроссман, Е. Хелпмен, а також їх послідовники використали нові підходи до побудови моделей економічного розвитку, які враховували можливість генерування в економічній системі ендогенних технологічних змін.</p> <p><i>Ключові положення теорії:</i> 1) впровадження технологічних і продуктових нововведень – основний засіб забезпечення інноваційного розвитку; 2) важлива роль в економічному розвитку наукових знань і накопичення людського капіталу; 3) значний вплив на розвиток людського та фінансового капіталів, що сконцентровані у сфері НДДКР; 4) ролі венчурних фондів і фірм як економічних агентів, які сприяють руху нових наукових досягнень у реальне виробництво</p>
3	Теорія інноваційних мереж	<p>Ключовим елементом теорії є співпраця між різними суб'єктами господарювання. Головна мета розвитку мереж, як вказує Г. Хакенсон, — зменшення невизначеності та ризиків, а також отримання доступу до інформації та знань. Значну увагу в цій теорії зосереджено на розкритті сутності знання</p>

№ з/п	Назва концепції	Сутність концепції
		<p>Факторами інноваційної активності в регіон, за теорією інноваційних мереж, є мережні відносини між спеціалізованими фірмами, що співпрацюють всередині одного продуктового поля, підтримуються існуванням локальної кваліфікованої та спеціалізованої робочої сили з високою мобільністю всередині регіону; щільні відносини між клієнтами та постачальниками — висока спеціалізація фірм через вертикальну дезінтеграцію.</p> <p>Така соціальна щільність сприяє довірі, обміну інформацією та знаннями; регіональна свідомість відносно інновацій, а також промислова традиція співпраці, що посилена завдяки існуванню посередницьких організацій, які підтримують виробничі та інноваційні процеси регіону.</p> <p><i>Ключовим елементом теорії є співпраця між різними суб'єктами господарювання. Головною метою розвитку мереж є зменшення невизначеності та ризиків, а також отримання доступу до інформації та знань</i></p>
4	Теорія регіональних інноваційних систем	<p>Останніми роками спостерігається підвищення інтересу до ролі регіональних інноваційних систем із забезпечення конкурентоспроможності регіональних економік.</p> <p>Регіональна інноваційна система розглядається як комплекс економічних, політичних та інституційних зв'язків, що мають місце в певному географічному просторі та генерують процес колективного навчання, який сприяє швидкій дифузії знань і кращій практиці.</p> <p><i>Сутність теорії:</i> домінуюча роль регіональних інноваційних систем у забезпеченні конкурентоспроможності регіональних економік</p>

- **Політика регіонального розвитку** — це різновид міжнародної, державної та внутрішньодержавної діяльності політичних суб'єктів з метою забезпечення збалансованого регіонального розвитку, створення та перерозподілу економічних, соціальних та інших ресурсів між регіонами (країни, інтеграційного угруповання країн ЄС) заради досягнення визначених стратегічних цілей розвитку (країни, інтеграційного угруповання країн ЄС), створення комфортного, безпечного середовища для проживання людини (незалежно від місця її проживання, на всій території ЄС)

Стратегічне планування регіонального розвитку

Цілі:

- визначення бажаної майбутньої моделі розвитку регіону;
- розробка базової концепції стратегічного розвитку та довгострокових пріоритетів на основі ретельного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища регіонального розвитку та очікувань громадян.

Стратегічне планування регіонального розвитку включає також:

- розробку конкретних щорічних **планів дій**, які забезпечували б реалізацію визначеної стратегії у життя;
- проведення **моніторингу та оцінювання** виконання плану дій та змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі з метою коригування обраних напрямів у разі необхідності.

Завдання моніторингу політики регіонального розвитку

- організація спостереження (одержання достовірної та об'єктивної інформації щодо соціально-економічних процесів, які відбуваються в регіоні);
- оцінка і системний аналіз одержуваної інформації;
- забезпечення в установленому порядку місцевих органів влади, підприємств, установ і організацій незалежно від їх підпорядкування й форм власності інформацією, отриманою при здійсненні соціально-економічного моніторингу;
- розробка прогнозів розвитку соціально-економічної ситуації в регіоні;
- підготовка рекомендацій, спрямованих на подолання негативних і підтримку позитивних тенденцій, доведення їх до відома відповідних місцевих та центральних органів влади.

Основні відмінності між моніторингом і оцінюванням стратегічного плану [49]

Моніторинг	Оцінювання
Проводиться постійно	Проводиться на ключових етапах реалізації програми
Модель затверджується в існуючому виді без змін	Модель піддається аналізу з метою оптимізації/поліпшення
Заплановані діяльність і результати порівнюються з фактичними	Аналізуються причини досягнення/недосягнення запланованих результатів
Отримана інформація використовується для поліпшення роботи програми	Отримана інформація може використовуватись як для поліпшення роботи програми, так і для уточнення планів на майбутнє

Методика дослідження

Якість регіонального розвитку може бути ідентифікована такими основними способами, як:

- динаміка зміни значень показників соціально-економічного розвитку регіонів (наприклад, зменшення рівня безробіття, зростання ВРП);
- зміна промислової структури економіки, що може бути ідентифікована за допомогою вимірювання структури зайнятості, внеску сфер економіки у ВРП (наприклад, зростання зайнятості у сфері послуг);
- швидкість зближення (конвергенції) рівнів соціально-економічного розвитку регіонів інтеграційного угруповання;
- покращення нетрадиційних якісних індикаторів регіонального розвитку (наприклад, поліпшення екологічної ситуації в регіоні, індексу щастя чи рівня корупції).

3. Особливості політики регіонального розвитку в ЄС на сучасному етапі

Європейський вектор просторового планування

Загальноєвропейські принципи наголошують на **правах людини, пов'язаних з простором**, та демократичних заходах територіального становлення.

Нормативно-правова база:

- **Європейська хартія регіонального/просторового планування** (Торремолінос, 1983)
- **Європейські керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту** (Ганновер, 2000).

В Торремоліноській хартії було визначено, що регіональне просторове планування є географічним відображенням економічної, соціальної, культурної та екологічної політики суспільства.

Сучасні принципи регіонального/просторового розвитку у країнах ЄС

- Забезпечення **територіальної цілісності** шляхом більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності.
- Стимулювання розвитку, зумовленого виконанням міських функцій та поліпшенням взаємовідносин міста і села.
- Сприяння більш збалансованій доступності транспорту на регіональному рівні (насамперед за рахунок створення розвинутої транспортної мережі).
- Урахування розширення доступу до інформації та знань.
- Зменшення збитків, завданих навколишньому середовищу.
- Підвищення цінності та захист природних ресурсів і природної спадщини.
- Примноження культурної спадщини як фактора регіонального розвитку (зокрема, залучення муніципалітетами і регіонами інвесторів до місцевих проєктів, що мають історичну та культурну цінність).
- Розробка енергетичних ресурсів і забезпечення екологічної та енергетичної безпеки.
- Заохочення високоякісного туризму.
- Урахування запобіжних заходів щодо обмеження впливу ризиків настання природних катастроф у процесі досягнення сталого просторового розвитку.

Керівні принципи сталого просторового розвитку (2000)

- підтримка збалансованого поліцентричного розвитку, забезпечення заходів з розвитку депресивних населених пунктів;
- підвищення ефективності транспортних та енергетичних мереж;
- запобігання потенційним ризикам небезпечних природних явищ або їх зниження, захист та покращення стану природного та створеного людиною середовища, підтримка екологічно безпечних методів господарювання в аграрному секторі та в лісовому господарстві;
- збереження культурної спадщини;
- залучення нових інвестицій, підтримка громад у міських та сільських районах, більш активне залучення громадськості до реалізації нових підходів територіального розвитку.

Головне завдання територіального планування – об'єктивно взаємоузгодити на території різновекторні інтереси окремих галузей та ефективно використати фактори виробництва для підвищення конкурентоспроможності регіону.

Базові принципи / засади розробки та впровадження політики регіонального розвитку в ЄС

- субсидіарність;
- децентралізація;
- партнерство;

Партнерство — це співробітництво між різними рівнями, суб'єктами різних рівнів адміністративно-територіальних одиниць (ЄС — країна — регіон) задля досягнення спільної мети регіонального розвитку.

- програмування;
- концентрація;

Концентрація — забезпечення проектів регіонального розвитку ЄС відповідними ресурсами (у тому числі за рахунок коштів Структурних фондів ЄС).

- компліментарність / доповнюваність.

Компліментарність / доповнюваність — передбачає задіяння взаємодоповнюючого характеру фінансування регіонального розвитку, субсидій, які розглядаються лише як додаткове джерело під час виконання національних програм регіонального розвитку та не мають право визначати об'єкти фінансування виключно з власної ініціативи (без узгодження з вищим рівнем — суб'єктом впровадження регіональної політики).

**ПРІОРИТЕТИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОГРАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЄС (2007–2013 рр.)**

Пріоритет (ціль)	Фінансові інструменти
Конвергенція та конкурентоспроможність	Фонд згуртування. Європейський Фонд регіонального розвитку. Європейський Соціальний Фонд. Фонд підтримки рибальства. Гарантійний фонд для сільського господарства
Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість: — на регіональному рівні; — на національному рівні	Європейський фонд регіонального розвитку. Європейський соціальний фонд
Європейське територіальне співробітництво	Європейський фонд регіонального розвитку

Джерело: Cohesion Policy. Commentaries and official texts, 2007.

У розробці та впровадженні політики регіонального розвитку ЄС на етапі 2014–2020 рр. спостерігається **перехід від домінування виключно соціально-економічних критеріїв як показників успішності розвитку регіонів до комплексного врахування дії інституційних чинників і надання пріоритетності таким з них, як національна культура і примноження культурної спадщини, безпека розвитку та екологія, інформація, інновації та знання, що відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності регіонів Європи у ХХІ ст. (як часто називають ЄС європейці).**

- Ключовими чинниками регіонального розвитку в ЄС сьогодні визнано **інноваційну активність, людський капітал та ефективні інститути** (ефективне управління). В традиційній моделі регулювання регіонального розвитку визначальну роль раніше відігравали базова інфраструктура та внутрішні інвестори. В умовах України вказані детермінанти зберігають свою значимість.
- Проблема **інноваційності** економіки розглядається в аспекті дифузії інновацій, тобто в ракурсі регіонів, здатних продукувати інновації, і тих, де їх наслідують. Інновації в ЄС зосереджені у відносно невеликій кількості регіонів, головним чином, у Північній та Західній Європі. Українські регіони в цьому контексті стикаються з проблемою обмеженості можливостей продукування інновацій, не говорячи вже про їх мобільність. Вирішення цієї проблеми лежить в площині взаємоузгодженості управлінських впливів: держави, яка створить інституційні умови для розвитку інноваційної інфраструктури (технопарків, наукових парків і технополісів тощо) та регіонів і громад, які ініціюють та реалізуватимуть створення та функціонування таких структур.
- Проблема **людського капіталу** розглядається крізь необхідність інтеграції мігрантів, яка різниться між регіонами та містами. Така політика реалізується шляхом сприяння національному зростанню через моделі підвищення регіональної "конкурентоспроможності" (Австрія, Бельгія, Греція, Нідерланди), зменшення структурних регіональних економічних диспропорцій (Німеччина, Італія, Іспанія) або комбінації цілей конкурентоспроможності та справедливості (Чехія, Фінляндія, Франція, Польща, Португалія, Румунія, Словенія, Велика Британія). Сьогодні акцентується увага на проблемах ринків праці, мобільності робочої сили та нерівномірності рівнів захворюваності населення.

- Регіональна політика ЄС на 2014-20 рр. зорієнтована на досягнення **3 базових пріоритетів регіонального розвитку**. 1) сприяння економічному наближенню (згуртуванню) для того, щоб допомогти менш розвиненим регіонам (які розташовані в основному в нових країнах – членах ЄС) зменшити відставання від розвиненіших регіонів країн ЄС і мінімізувати диспропорції регіонального розвитку; 2) реалізацію комплексних заходів з покращення регіональної конкурентоспроможності і зайнятості; 3) сприяння співпраці між регіонами і країнами ЄС для того, щоб зменшити соціально-економічні розбіжності у межах ЄС, знизити бар'єри національних кордонів у межах ЄС.
- Новацією регіональної політики ЄС на 2014-20 рр. порівняно з 2007-13 рр. стає те, що регіональна політика **еволюціонувала від політики «єдиного центру» до мультицентристської політики** із розвинутою вертикальною та горизонтальною координацією; **від політики пом'якшення соціального напруження за рахунок допомоги зверху до політики розвитку на основі задіяння внутрішніх ресурсів регіону; від політики перерозподілу ресурсів та мінімізації (згладжування) соціально-економічних диспропорцій соціально-економічного розвитку на регіональному рівні до політики створення рівних можливостей, рівних умов (!) для сталого, збалансованого розвитку регіонів і територій, підвищення рівня їх конкурентоспроможності; від визначення спеціальних зон для надання субсидій і допомоги держави до надання підтримки всім регіонам ЄС для оптимального залучення та використання їх ресурсного, інноваційного, креативного потенціалів; від прямих інструментів стимулювання (субсидування, податкових пільг) до гібридних інструментів (технічна допомога, гранти, кредити) і довгострокових заходів зі зміни фундаментальних засад конкурентоспроможності територій; від пріоритетності горизонтальної координації регіональної політики ЄС з промисловою політикою, аграрною та соціальною політикою — до вертикальної координації (що передбачає синергію регіональної та секторальної політики).**
- **Пріоритетними сестринськими секторами** регіональної політики визнано **транспортну та інфраструктурну політику** (у т.ч. у сфері цифрових телекомунікацій на регіональному рівні); політику у сфері **підтримки бізнесу** (малого, середнього) на місцевому, регіональному, рівні; політику у сфері **зайнятості та підвищення кваліфікації** трудових ресурсів на місцевому, регіональному, рівні; політику у сфері **наукових досліджень, освіти та інновацій**, розвитку креативного потенціалу територій; **екологічну політику** ЄС — політику сталого розвитку (у т.ч. «зеленої» енергетики тощо).

Інститути та інституції, що залучаються до процесу розвитку територій в ЄС

- асоціації муніципалітетів;
- національні агентства розвитку;
- торговельно-комерційні та промислові палати;
- технополіси;
- бізнесові та інноваційні центри;
- регіональні фінансові компанії;
- приватні консультанти та експерти;
- профспілки;
- організації з працевлаштування населення;
- організації, які спеціалізуються на поширенні нових технологій;
- бізнес-інкубатори;
- венчурні фонди;
- гарантійні фонди;
- благодійні фонди;
- місцеві агентства розвитку;
- комунальні фундації;
- заклади вищої освіти та наукові центри;
- технологічні дослідницькі лабораторії;
- агентства регіонального розвитку тощо.

Стратегія «Європа-2020»

Стратегія «Європа-2020» окреслює **три основні пріоритетні напрями розвитку регіональної політики ЄС** на період до 2020 р.

- Розвиток місцевої економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях. Три проекти — «Інноваційний Союз», «Рух молоді» та «План розвитку цифрових технологій в Європі».
- 2. Створення місцевої економіки, що ґрунтується на доцільному (ефективному, раціональному) використанні ресурсів, захисті екології та підтримці конкуренції. Два проекти — «Доцільне використання ресурсів в Європі» та «Індустріальна політика, спрямована на глобалізацію» — сприяють проведенню модернізації транспортного сектору, розвитку малого і середнього бізнесу, розумному використанню енергоджерел тощо.
- 3. Сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної та територіальної злагоди, що особливо важливо для мешканців малих міст, сільських і віддалених територій. Так, проект «План розвитку нових навичок і збільшення кількості робочих місць» дає можливість провести модернізацію ринку праці, збільшити можливість працевлаштування. Проект «Європейська політика проти бідності» спрямований на те, щоб досягнення у сфері економічного розвитку та зайнятості населення допомогли знизити рівень бідності на місцевому, регіональному, рівні.

Висновок. Тенденції регіональної політики в Європі

1. **Більший акцент не на перерозподіл, а на економічне зростання.** Зобов'язання забезпечити рівні стандарти життя все рідше згадуються як основне завдання регіональної політики. Традиційна заклопотаність порівнянням нерівності в доході на душу населення і безробіттям змінилася стурбованістю регіональними відмінностями в показниках економічного росту і продуктивності. Однак це не означає, що регіональна політика перестала враховувати проблеми депресивних регіонів. Більшість європейських країн продовжує надавати їм суттєві преференції, а в низці випадків формально закріпили мети забезпечення рівності в якості одного з пріоритетів регіональної політики. Так, у Франції за законом "Про регіональний розвиток" однією з цілей регіональної політики є рівність можливостей серед громадян доступу до публічних службам, а також мінімальний рівень відмінностей в добробуті муніципалітетів.

2. **Децентралізація центрів розробки і реалізації політики.** Регіональна політика стає все більш децентралізованою, ширше використовується принцип субсидіарності. Центральні уряди в унітарних державах менше залучаються до пряме втручання у вирішення проблем регіонів. Їх роль зводиться до інституціоналізації загальних правил гри, їх інфорсменту, а також моніторингу ефективності та результативності. Дизайн конкретних стратегій і їх реалізація стає прерогативою територій. У різних країнах сприйняті різні моделі організації взаємодії між центром і регіонами, що відповідають **новій ролі центру**: · Встановлення показників результативності місцевих органів влади (британський підхід); · Реалізація "контрактного принципу" (тобто укладення угоди про умови виконання владних повноважень) у взаємодії між центром і регіонами, коли в контракті прописуються обов'язки сторін (наприклад, провести певну програму або реалізувати конкретну стратегію) (французький підхід); · Нормативне встановлення загальних правил гри (німецький підхід); · Адміністративні керівництва і методики, обов'язкові для дотримання на регіональному рівні.

3. Зростання уваги до механізмів координації. Французька модель координації є найбільш жорсткою і формалізованою. Останні 15 років в цій країні існує ієрархічна система національних, регіональних і секторальних планів розвитку, а також контракти між центром і регіонами, в яких фіксуються порядок розподілу ресурсів для регіонального розвитку. Контракти підписані на надання послуг в дев'яти ключових областях: вища освіта, культура, охорона здоров'я, зв'язок, пасажирський транспорт, вантажний транспорт, енергетика, спорт, сільські місцевості. Впровадження контрактної системи було викликано, перш за все, відмовою від колишньої тенденції інвестувати в фізичну інфраструктуру і зміщенням акценту до надання послуг. Крім того, підхід полягає в ув'язці стратегічного довгострокового планування з короткостроковим програмуванням надання послуг для підвищення рівня узгодженості регіональної політики. Контракти підписані з урахуванням 20-річного часового горизонту.

4. Відмова від регіонального втручання і перехід до регіонального управління. Істотні зміни в держуправлінні не могли залишити поза увагою і регіональну політику. Перенесення бізнес-технологій управління в держсектор, впровадження стратегічного управління, показників ефективності, інших інструментів, які орієнтують держменеджерів не на процес, а на результат, змінили підходи і до регіональної політики. Клієнтоорієнтованість регіональної політики виражається в тому, що програмні заходи стали більше ґрунтуватися на попередньому аналізі місцевих умов і особливостей. Впровадження принципів стратегічного управління змушує розробників політики виділити **невеликий список пріоритетів** і направити ресурси тільки на них. Багато дослідників говорять про зміну парадигм: якщо раніше активно використовувалося селективне державне втручання (напр., Пряма фінансова допомога проблемним регіонам), то тепер стратегія носить неоліберальний характер, спираючись, в значній мірі, на дерегулювання та лібералізацію ринків. У деяких країнах, напр. в Австрії, альтернативи традиційної регіональної політики стали вироблятися ще на початку 1980-х років в результаті зростаючого усвідомлення того, щоб госинвестиції в регіони з нерозвиненою інфраструктурою недостатні для компенсування істотних відмінностей і дефіциту приватних інвестицій. Причина - в інституціональному та технологічному "склерозі" проблемних регіонів, подолати який гострансферти не в силах. В результаті регіональна політика перемістилася на рівень нижче, стала носити не зовнішній по відношенню до регіону характер, а внутрішній. Регіональна політика спрямовується, перш за все, на пошук і посилення точок зростання в кожному регіоні. Це не той підхід з спрямованістю зверху вниз, а, більшою мірою, знизу догори.

Підходи до оцінки регіональної політики в країнах Європи

- В деяких країнах оцінку проводять зовнішні незалежні оцінювачі шляхом таких форм як аудит, звітність, експертні оцінки (Німеччина, Велика Британія або Нідерланди). Відповідальність за оцінку покладено на національний рівень в Нідерландах, Норвегії, Швеції Англії та Шотландії, на субнаціональний – в Австрії. У Фінляндії, Франції, Німеччині, Італії і Польщі оцінка проводиться на національному та регіональному рівнях. У Франції ефективність політики оцінюється переважно на національному рівні, але на регіональному рівні влада несе відповідальність за оцінку програм політики згуртування.
- Учасниками оцінювання є консультанти і науковці, державні науково-дослідні інститути, національні та регіональні агентства, національні контрольні-ревізійні управління, міністерства та органи влади. Більшість оцінок зосереджені на оцінці впливу програм на розвиток території та обліку коштів. Використовується різноманітна методологія, зокрема макроекономічне моделювання, економетричний та статистичний аналіз, мікроеконометричний контрафактний аналіз і якісний аналіз ситуацій. Хоча оцінювання часто має обмежений вплив на регіональну політику, однак є приклади припинення дії певних інструментів політики, коригування алгоритмів вибору проектів. В «інтегрованих» країнах (Ірландія, Греція, Португалія та Іспанія) регіональна політика проводиться в умовах слабого розвитку економіки, тобто особлива увага приділяється проблемам національного розвитку, рішенню ж проблем регіонального розвитку відводиться другорядна роль.

- Конституції Німеччини і Італії, що характеризуються великими внутрішніми відмінностями – між північчю і півднем Італії, між «старими» і «новими» землями ФРН, визначають принципи справедливого розвитку, приділяючи велику увагу питанням регіональної політики. Першорядною задачею є забезпечення можливості для слабких регіонів брати активну участь у соціально-економічному розвитку країни. Регіональна політика націлена на зміцнення їх економічного зростання. Створюються довгострокові і конкурентоспроможні робочі місця, дозволяючи стабілізувати ситуацію на регіональному ринку праці і полегшити проведення структурних перетворень. У Німеччині ефективність визначається в цілому по відношенню до конкретних цілей та інструментів регіональної політики. Таким чином, для цих країн характерним є **комплексний підхід**, який передбачає оцінку ефективності для окремих компаній, інструментів регіональної політики та ефективності діяльності ОМС за різними напрямками соціальної та економічної політики (бенчмаркинг).
- У скандинавських країнах (Фінляндія, Швеція) головним напрямом регіональної політики є вирішення проблем віддалених північних територій, хоча велика увага приділяється й рівномірному розвитку регіонів. Безпосередньо оцінка ефективності регіональної політики базується на звітності політичних діячів. Така оцінка вкладається в рамки **«плюралістичного» підходу**, тобто базується на оцінці ефективності управління витратами.
- Країни північної Європи (Австрія, Франція, Данія, країни Бенілюкс та Великобританія) не проводять активну регіональну політику, тому для них проблема нерівномірного розвитку регіонів є менш актуальною. Найбільша увага приділяється залученню інвестицій у внутрішні регіони. Регіональна політика є здебільшого процесом промислової реструктуризації регіонів.

4. Політика регіонального розвитку в Україні: стратегія, інструменти

Закон «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 №2850-IV

Для реалізації держполітики стимулювання розвитку регіонів затверджуються:

- Кабінетом Міністрів України – **Державна стратегія регіонального розвитку;**
- Верховною Радою АРК, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами за поданням відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з урахуванням норм, закладених у Державній стратегії регіонального розвитку, спільних інтересів територіальних громад регіонів – **регіональні стратегії розвитку.**

Термін дії стратегій – 7 років.

Реалізацію державної політики щодо стимулювання розвитку регіонів забезпечують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування відповідно до їхніх повноважень.

Термін дії **планів заходів** з реалізації стратегій – 3 роки.

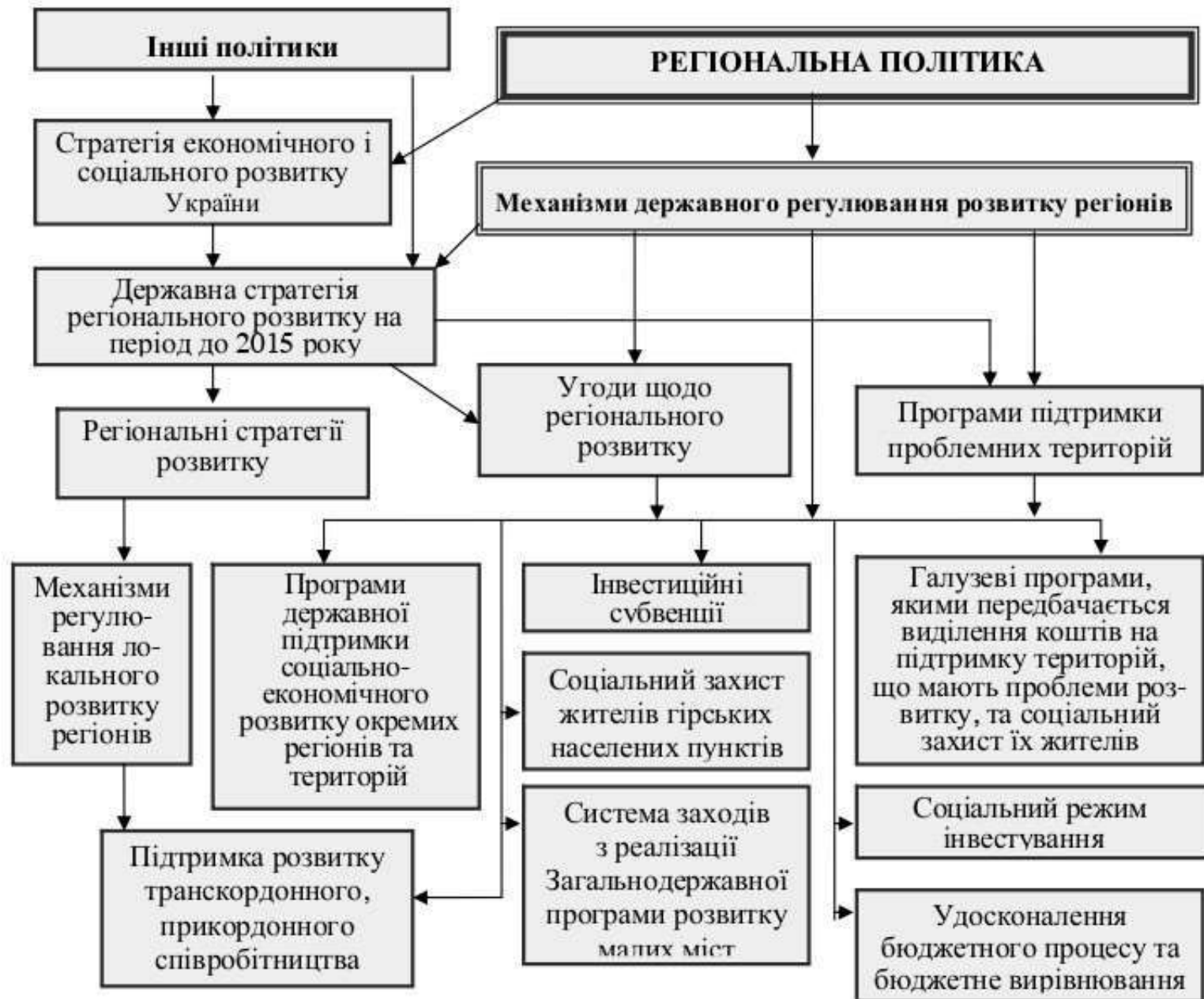

Рис. 2.2. Механізми державного регулювання розвитку регіонів [19, с. 13]

Запровадження стратегії розвитку регіону відбувається в процесі **розроблення та реалізації на її базі комплексу програмно-планових і нормативних документів**, зокрема таких.

1. План заходів щодо реалізації стратегії, під час яких мають реалізовуватися визначені нею завдання, відповідальні організації, терміни виконання, орієнтовне фінансування, джерела фінансування та очікувані результати. Розробник – облдержадміністрація. Затверджує облрада.

2. Щорічні програми соціально-економічного розвитку регіону. Розробник – обласна державна адміністрація. План має затверджувати обласна рада.

3. Цільові регіональні програми, спрямовані на вирішення специфічних проблем регіональної економіки, досягнення гарантованого соціального захисту, розв'язання проблемних ситуацій у сфері житлово-комунального господарства, зовнішньоекономічної діяльності, екологічної безпеки тощо. Розробляються з метою конкретизації положень стратегії та плану заходів. Фінансування здійснюється в межах бюджетних призначень на відповідний рік та із залученням небюджетних джерел фінансування.

4. Стратегії розвитку внутрішніх територій регіону – пріоритети та цілі розвитку територій в рамках пріоритетів та завдань, передбачених стратегією та цільовими програмами. Розробники – місцеві органи виконавчої влади, затверджуються ОМС відповідного рівня.

Стратегія є підставою для визначення **спільного плану дій та укладання угоди між Кабінетом Міністрів України та обласною радою.**

Рівні стратегування

- Національний
- Регіональний
- Місцевий

21.09.21 р. – 520 громад затвердили стратегії розвитку

Цілі реалізації Державної стратегії регіонального розвитку 2020 р.

Ціль 1. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів

Ціль 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток

Ціль 3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку

Інструменти реалізації Державної стратегії регіонального розвитку 2020

- Державні програми; - ДФРР

Програми регіонального розвитку

З метою забезпечення реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 г. відповідно до проектного, програмного підходів і методики та практик ЄС Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства сформовані п'ять Програм регіонального розвитку, схвалених (відповідно до Плану заходів на 2015-2017 рр.) Постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2015 р. Ці Програми мають інвестиційну та розвиткову спрямованість та відповідають наступним напрямам:

- «Інноваційна економіка та інвестиції».
- «Сільський розвиток».
- «Розвиток людського потенціалу».
- «Розвиток туризму».
- «Загальноукраїнська солідарність».

У 2018 р. до цих п'яти Програм додано ще дві Програми:

- «Розвиток депресивних територій».
- «Ефективне державне управління» (м'які проекти).

Вересень 2021 – Концепція Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року

Вимоги до ефективного та адекватного планування на місцевому рівні

- узгодження терміну бачення стратегічного розвитку територіальної громади з часовими рамками стратегій вищих рівнів;
- розробка стратегічного бачення розвитку територіальних громад має визначатись на основі аналізу проблем та можливостей їх розвитку за умов врахування інтересів їх населення;
- обґрунтування поточних цілей має базуватись на використанні проектного підходу, який передбачає планування необхідних ресурсів щодо реалізації проекту, термінів проекту, виконавців проекту;
- вибір системи індикаторів моніторингу і контролю виконання плану.

Інститут бюджетної політики та міжбюджетних відносин

Європейські принципи функціонування системи місцевих податків і зборів:

- співвідношення розмірів місцевих податків і якості послуг, що їх надають органи місцевого самоврядування;
- достатньо високий рівень рентабельності та низький рівень адміністративно-управлінських витрат;
- транспарентність податкового тягаря для фізичних і юридичних осіб — платників податків (це одна з необхідних попередніх умов ефективного розподілу ресурсів);
- право органів місцевого самоврядування встановлювати ставки податків у визначених законодавством рамках;
- певна еластичність, що давала б змогу коригувати обсяг податкових надходжень залежно від зміни рівня витрат.

Програмно-цільовий підхід

- Реалізується через цільові програми та забезпечує прямий взаємозв'язок між розподілом бюджетних ресурсів і фактичними чи запланованими результатами їх використання відповідно до встановлених пріоритетів державної політики
 - Типова структура обласної цільової програми повинна включати: характеристику проблеми, основні цілі і завдання, систему заходів, ресурсне забезпечення, механізм реалізації, способи управління і контролю над ходом її реалізації, а також оцінку очікуваної ефективності та соціально-економічних наслідків. Програма повинна мати чітко визначену цільову спрямованість, точну адресність, часовий інтервал, обґрунтовані обсяги робіт і ресурсні витрати їх реалізації, прорахований економічний і соціальний ефект (кінцевий результат реалізації)
- Реалізується за наступною схемою «встановлення цілі – шляхи досягнення – засоби реалізації - результат». Даний підхід орієнтований не на суб'єкт управління, його складові елементи і сформовану організаційну структуру, а на елементи програми і програмні дії.
 - Програмно-цільове управління націлене на: оптимізацію територіальних пропорцій в економіці, недопущення надмірної диференціації регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, забезпечення ефективного функціонування регіональних ринків тощо. Застосування програмно-цільового підходу в регіоні сприяє становленню ефективного місцевого самоврядування, зміцнює його матеріально-фінансову та організаційну самостійність.

Проблемні моменти ефективності застосування програмно-цільового підходу:

- 1. Значна кількість програм.** Це призводить до неефективного використання бюджетних коштів та не дає можливості досягнути поставлених цілей.
- 2. Однотипність програм.** Це дає можливість отримання суб'єктами господарювання державної підтримки на одні цілі за кількома програмами. Велика кількість однотипних програм зумовлює відсутність належного контролю за використанням отриманих коштів з боку Рахункової палати, Міністерства фінансів, Мінекономрозвитку і Мінрегіонбуду, призводить до нераціонального і нецільового використання коштів та корупційних схем.
- 3. Низький рівень фінансування та недофінансування цільових програм.** Переважає розподільчий принцип побудови програм, заснований на внутрішніх джерелах фінресурсів; недостатнє використання зовнішніх джерел фінансування і можливостей державно-приватного партнерства. Потреба в коштах визначається довільно, без необхідних розрахунків.
- 4. Відсутність чіткої системи оцінки та моніторингу** їх реалізації і належного контролю за якістю програм з боку органів, що їх ухвалюють, та громадськості. Зокрема, не проводяться: детальні розрахунки економічної ефективності програм, встановлення пріоритетності та першочерговості проведення заходів; визначення виконавців окремих програм і термінів їх виконання.
- 5. Майже повністю відсутній або фрагментарний публічний доступ до інформації про програми,** а особливо – щодо стану їх виконання та профінансованості. Відсутній контроль за надходженням і використанням коштів, які залучаються з позабюджетних джерел. Недостатній контроль за ходом виконання програмних заходів. Неповнота та відсутність інформації про причини невиконання програм у разі виділення коштів на її реалізацію у поточному році.
- 6. Участь в розробці програм повинні приймати не лише органи державної влади та місцевого самоврядування, а й господарюючі суб'єкти, наукові і громадські організації.** На сьогодні до прийняття обласних програм та контролю за їх виконанням вони не долучаються. Наукові установи також відсторонені від участі у написанні цільових програм, цим займаються в основному відповідні структурні підрозділи обласних державних адміністрацій.

Разом з тим у деяких регіонах України ситуація у цій сфері дещо покращується, насамперед, статистичні дані свідчать про зменшення кількості програм та збільшення обсягів їх фінансування. Разом з тим, не можна однозначно стверджувати, що їх кількість дійсно зменшується, оскільки створюються комплексні програми, які об'єднують в себе значну кількість цільових програм за галузевою ознакою (медицина, освіта, соціальна допомога, агропромисловий комплекс тощо). Яскравим прикладом цього є Львівська область. Так, у 2014-2015 рр. в області діяла рекордна кількість програм, а саме відповідно 89 та 79. Впродовж 2016-2017 рр. їх кількість зменшилась до 42, однак деякі укрупнені в комплексні. При зменшенні кількості програм у Львівській області обсяг їх фінансування збільшився більше ніж у 4 рази з 470,5 млн грн до 1904,3 млн грн, в тому числі і внаслідок збільшення у 2 рази коштів виділених на реалізацію цих програм з обласного бюджету (з 445,5 млн грн до 887,3 млн грн) 30. Основна увага сьогодні приділяється підтримці програм з енергозбереження, розвитку дорожнього господарства, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, освіти, соціального захисту населення, а також конкурсу мікропроектів. Незважаючи на збільшення обсягів фінансування обласних цільових програм у Львівській області рівень їх профінансованості не є 100%.

Умови позитивного ефекту цільових програм на розвиток територій

- програми не повинні мати декларативний характер без визначення результативних показників та реальної потреби в коштах;
- програми не повинні бути однотипними, містити дублювання мети, завдань та законодавчих підстав їх створення, оскільки це є практикою «списання» бюджетних коштів;
- має здійснюватися постійний перегляд актуальності діючих програм та доцільності їх фінансування;
- формування програм та їх реалізація має здійснюватися кваліфікованими працівниками, залучення яких можливе на конкурсній основі;
- реалізація заходів у межах програми має здійснюватись з орієнтацією на їх економічну ефективність та соціальну значимість;
- контролюючими органами має здійснюватися прозорий та нелобійований контроль цільового використання бюджетних коштів;
- посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення ними кінцевих кількісних та якісних показників у результаті їх освоєння в рамках реалізації цілей та заходів програми;
- повинне відбуватися публічне обговорення проектів програм та результатів їх виконання.

Інші інструменти регіональної політики

Міжбюджетні трансфери

Субвенції місцевим бюджетам

Державні цільові програми

Секторальна бюджетна підтримка ЄС

Спеціальні економічні зони

Угоди регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та облдержадміністраціями/облрадами

Агенції регіонального розвитку

Транскордонне співробітництво

22.09.2021 – схвалення урядом законопроєкту «Про транскордонне співробітництво»

Між тим, застосування інструменту транскордонної співпраці не супроводжується відчутною активізацією після імплементації Угоди про асоціацію. Суттєвим обмежувачем є асиметричність повноважень місцевих влад українських та європейських партнерів, що послаблює зацікавленість останніх у співпраці та є потенційно корупціогенним чинником.

Міжбюджетні трансферти

Згідно європейських експертних дослідження якщо частка трансфертів у ВВП перевищує 1,4% (у 2010-2012 рр. це порогове значення становило 4%) то це є свідченням того, що державні інвестиції не сприяють підвищенню продуктивності економіки.

В 2006 р. через місцеві бюджети перерозподілилось 8,7% ВВП а у 2017 р. цей показник вже становив 7,1%.

Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП європейських країн становить в середньому 13,6%. Привертає увагу той факт, що в країнах Західної Європи рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети значно різниться. Так, в Данії він становить майже 1/3 ВВП (32,0%), а в Чехії – 8,4%.

Секторальна бюджетна підтримка

передбачає перерахування коштів на виконання програм, спрямованих на розвиток конкретних секторів економіки

Дотації вирівнювання

Базова дотація

Перераховується з державного бюджету місцевим і служить основним інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевих бюджетів. Основними її джерелами є загальнодержавні податки і збори, що надходять до загального фонду державного бюджету.

Реверсна дотація

Перераховується в протилежному напрямку – з місцевих бюджетів до державного для горизонтального вирівнювання податкового потенціалу територій. Таким чином, кошти реверсної дотації виступають ресурсом для перерахування базової дотації.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, районів і об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад здійснюється з урахуванням таких параметрів:

- – кількість населення;
- – надходження податку на прибуток підприємств за останній звітний бюджетний період;
- – надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період;
- – індекс податкоспроможності відповідного місцевого бюджету.

Базова дотація

Реверсна дотація

Інструменти горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій

Основні джерела перерахування дотації

Загальнодержавні податки і збори, що надходять до загального фонду державного бюджету

Кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкового потенціалу територій (реверсна дотація)

Головні компоненти дотації

Механізм перерахування

Податок на прибуток підприємств

Податок на доходи фізичних осіб

Дотація перераховується Казначейством щодавно відповідно до помісячного розпису державного бюджету відповідно до помісячного розпису державного бюджету

Якщо до 2014 р. співвідношення наданих місцевим бюджетам дотацій і субвенцій було майже однаковим, то починаючи з 2015 р. частка дотацій зменшується. Так, якщо у 2012 р. вона становила 48,7% то у 2017р. зменшилась до 8,1%. Тобто основна частка державної допомоги надається у вигляді субвенцій, частка яких у структурі трансфертів зростає з 51,3% до 91,9%. Цими змінами впроваджено механізм, за якого держава шляхом передачі спеціальних субвенцій повною мірою бере на себе відповідальність щодо фінансового забезпечення поточних видатків установ насамперед соціальної сфери (медичної, освітньої), що належать до повноважень місцевих бюджетів і складають значний обсяг у їх видатках. Тобто відбулася переорієнтація на підтримку виключно соціальної сфери, а не заходів безпосередньо економічного розвитку території.

У СЕРПНІ 2022 РОКУ МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ОТРИМАЛИ 6,2 МЛРД ГРН ТРАНСФЕРТІВ ІЗ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Міністерство
фінансів
України

92,7 МЛРД ГРН

Загальна сума трансфертів з початку 2022 року

З НИХ

6,2 МЛРД ГРН

У серпні

83%

Від передбачених розписом асигнувань

ЗОКРЕМА З НИХ:

Освітня
субвенція

67,3 МЛРД ГРН

100%
Від
розпису

Також у розпорядженні органів місцевого самоврядування залишилась реверсна дотація, яка не перераховується до державного бюджету в умовах воєнного часу

Базова
дотація

10,9 МЛРД ГРН

100%
Від
розпису

899 МЛН ГРН

Залишки коштів на рахунках місцевих бюджетів та бюджетних установ по загальному і спеціальному фонду

56,4 МЛРД ГРН

Станом на 01.01.22

+ 76,4 МЛРД ГРН

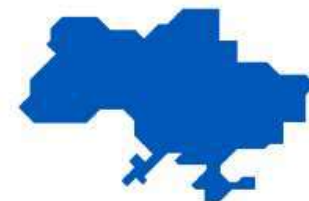
АБО

+ 135,5%

132,8 МЛРД ГРН

Станом на 01.09.22

Залишки коштів збільшилися у всіх регіонах

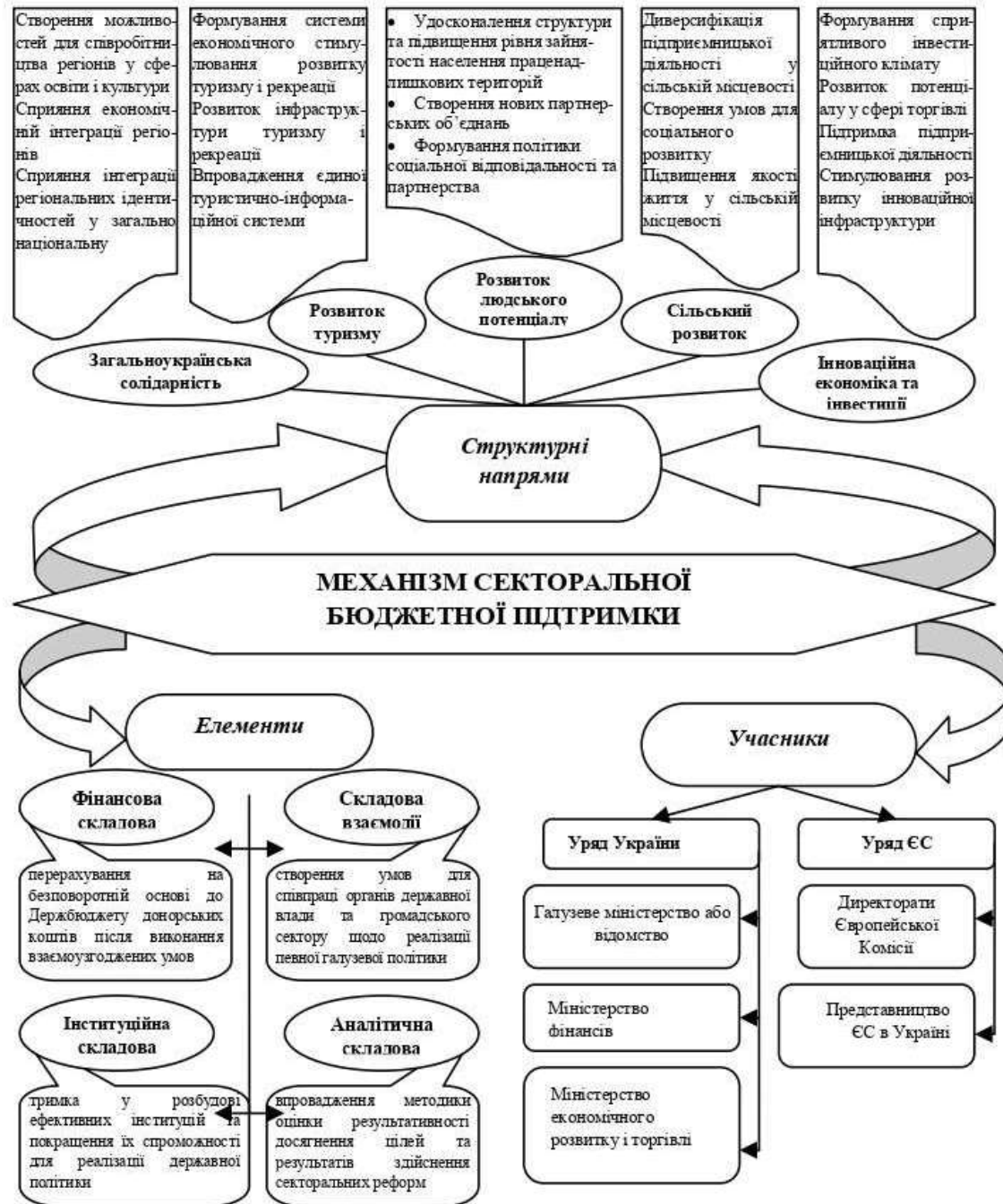
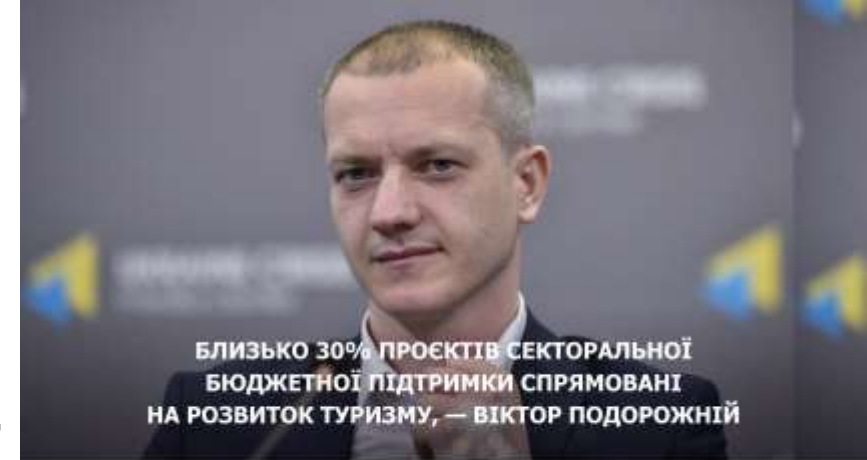

Рис. 4.1. Структура механізму секторальної бюджетної підтримки ЄС України

Пріоритети секторальної підтримки

<https://www.minregion.gov.ua/press/news/viktor-podorozhnyi-blyzko-30-proyektiv-sektoralnoyi-byudzhetnoyi-pidtrymky-spryamovani-na-rozvytok-turyzmu/>

Віктор Подорожний: Близько 30% проєктів секторальної бюджетної підтримки спрямовані на розвиток туризму

Мінрегіон реалізує масштабну програму секторальної підтримки – у 2021 році близько 30% проєктів, що впроваджуються в межах програми, спрямовані на розвиток туристичного потенціалу в Україні. Про це повідомив генеральний директор Директорату регіональної політики Міністерства розвитку громад та територій Віктор Подорожний під час Круглого столу «Як громадам розвивати туризм, коли основні магніти перебувають в управлінні держави».

«Реалізовуючи державну регіональну політику, громади активно включилися у процес розробки власних стратегій. На цьому етапі важливо правильно провести аналіз історичних пам'яток, які знаходяться на території громад. Це дозволить створити умови для підвищення туристичної привабливості регіонів. Наразі, близько 30% проєктів на суму 180 млн грн в рамках секторальної бюджетної підтримки, спрямовані на розвиток туризму», — зазначив Віктор Подорожний.

Державний фонд регіонального розвитку

Державний фонд регіонального розвитку визначено ст. 24-1 [Бюджетного кодексу України](#).

Стаття 24-¹. Державний фонд регіонального розвитку

1. Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду держбюджету.

При складанні проекту Держбюджету України та прогнозу Держбюджету України на наступні два бюджетні періоди ДФРР передбачається в обсязі не менше 1% прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету.

2. Кошти ДФРР спрямовуються на виконання інвестпрограм і проєктів регіонального розвитку (у т.ч. проєктів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у [Держстратегії регіонального розвитку](#) та стратегіях розвитку регіонів.

3. Рада міністрів АР Крим, обласні, Київська та Севастопольські міські держадміністрації до 1 травня року, що передує плановому, подають центральному ОВВ, що забезпечує формування державної регіональної політики, пропозиції з переліком і описом інвестпрограм і проєктів, що ...пройшли попередній конкурсний відбір ...та можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР у наступному бюджетному періоді.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, на підставі поданих пропозицій здійснює оцінку та відбір зазначених програм і проектів на конкурсних засадах у межах індикативного прогнозного обсягу коштів державного фонду регіонального розвитку з дотриманням таких критеріїв розподілу між Автономною Республікою Крим, областями та містами Києвом і Севастополем:

80 відсотків коштів - відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні;

20 відсотків коштів - з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75 відсотків середнього показника по Україні).

За результатами здійснення оцінки та відповідності поданих інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку вимогам законодавства центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, до 1 серпня року, що передує плановому, подає Кабінету Міністрів України для затвердження пропозиції щодо розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку з переліком відповідних програм і проектів.

Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10 відсотків.

Механізми управління транспортною інфраструктурою територій

- Законом України №1764-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо реформування системи управління автомобільними дорогами загального користування» з 1 січня 2018 р. майже 120 тис. км доріг загального користування місцевого значення (обласних та районних) разом з джерелами фінансування передано зі сфери управління Держагентства автомобільних доріг України («Укравтодор») до сфери управління обласних державних адміністрацій.
- Мережа автодоріг загального користування України має протяжність 169,6 тис. км, з яких дороги державного значення становлять 52,0 тис. км (міжнародні – 8,6 тис. км, національні – 4,8 тис. км, регіональні – 1 тис. км та територіальні – 28,3 тис. км) та дороги місцевого значення – 117,6 тис. км (обласні – 50 тис. км і районні – 67,9 тис. км).

- Реформа системи управління дорожнім господарством розмежувала повноваження центральних і місцевих органів влади щодо управління автодорогами загального користування, зокрема, передала останнім в управління автодороги місцевого значення. Управління автошляхами державного значення залишилося за Державним агентством автомобільних доріг України (Укравтодор), діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра інфраструктури України та має органи управління на місцях – Служби автомобільних доріг.
- Головним розпорядником коштів та замовником робіт з будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг місцевого значення виступають структурні підрозділи обласних державних адміністрацій.

Рис. 6.5. Реформування системи управління дорожнім господарством України

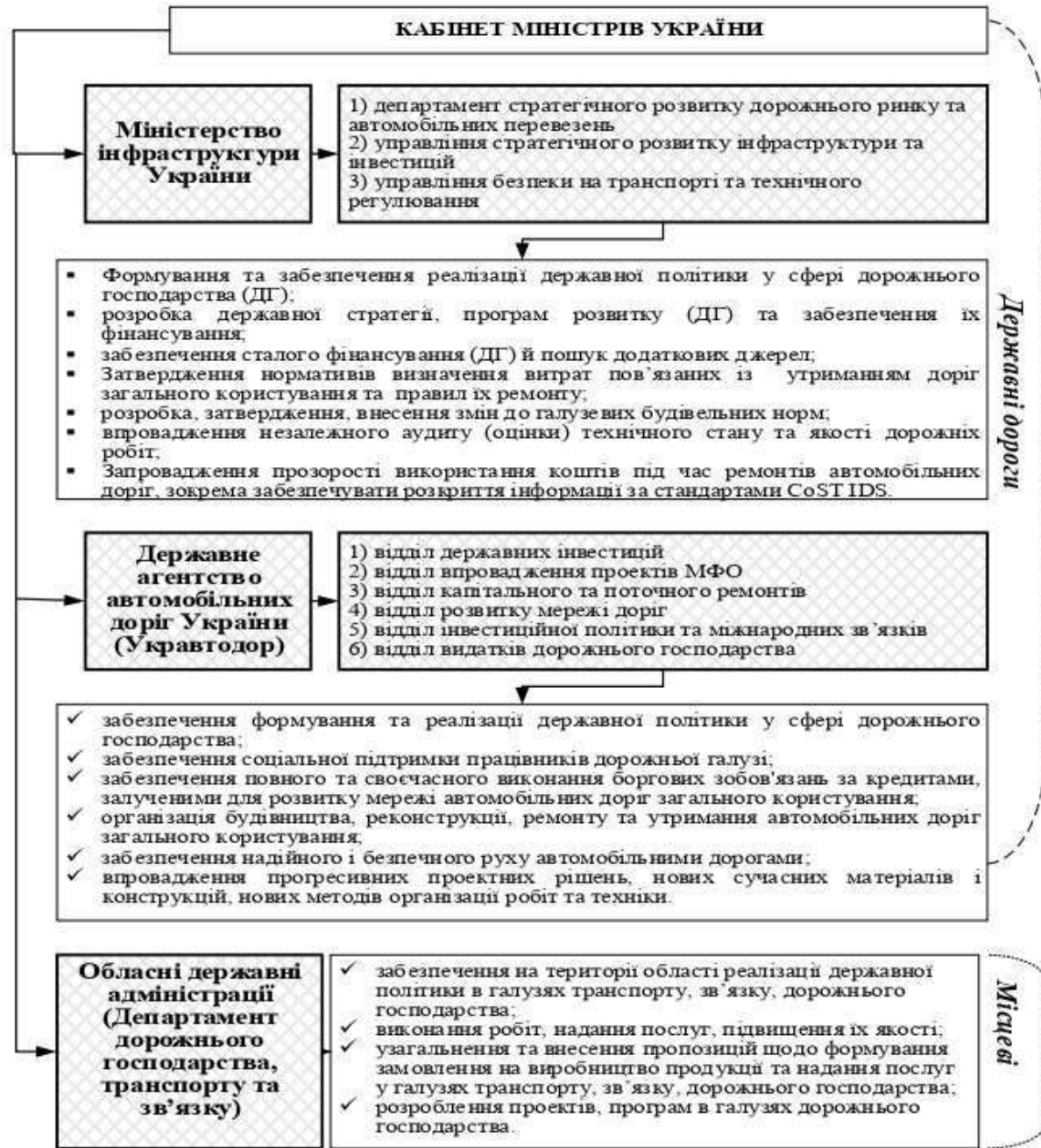

Рис. 6.3. Організаційно-функціональне забезпечення управління дорожнім господарством України

З 2018 р. відповідно до законів «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо удосконалення механізму фінансового забезпечення дорожньої галузі» №1763–19 та «Про внесення змін до Закону України «Про джерела фінансування дорожнього господарства України» №1762–19 місцеві бюджети отримують субвенції з Державного дорожнього фонду.

Рис. 6.4. Напрямки використання коштів Державного дорожнього фонду

Агентства регіонального розвитку

Агентство регіонального розвитку (АРР) є інституцією, яка сприяє партнерству між державним, приватним і громадським секторами щодо розвитку відповідної території та становлення системи демократичного врядування. АРР має відповідати таким критеріям:

- сприйматися як інституційний механізм територіального розвитку органами державної влади та місцевого самоврядування, політичними структурами;
- координувати свою діяльність з державними і самоврядними структурами та водночас зберігати автономію у прийнятті рішень, тобто мати власну стратегію;
- володіти фінансовими ресурсами для реалізації узгоджених з місцевою владою регіональних проектів; мати кваліфікований персонал.

Проект Закону України № 5323 «Про внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики» ухвалений парламентом у першому читанні та рекомендований профільним комітетом ВР до прийняття у другому читанні

АГЕНЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У ФОКУСІ УВАГИ МІНРЕГІОНУ

Законодавче підсилення ролі АРР

- Агенції повноправні учасники державної регіональної політики
- Розширено перелік засновників агенції
- Удосконалено підходи до фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності агенції
- АРР може отримувати доходи від основної діяльності
- Агенції надають експертну підтримку у визначенні пріоритетів розвитку регіону

Посилення фінансової спроможності агенцій

- Реалізація проєктів за рахунок секторальної бюджетної підтримки
- Реалізація проєктів за рахунок коштів ДФРР
- Участь агенцій у Конкурсі ініціатив місцевих карпатських громад-2021
- Фінансова підтримка агенцій за рахунок місцевих програм з місцевих бюджетів

Залучення партнерів з розвитку для підтримки АРР

- Постійна комунікація з партнерами з розвитку, програмами та проєктами міжнародної технічної допомоги
- Промоція діяльності агенцій на засіданнях підгрупи «Регіональний розвиток» Секторальної робочої групи «Децентралізація та регіональний розвиток»
- Участь агенцій в проєктах МТД: «Підвищення конкурентоспроможності українських регіонів та розвиток польсько-українського економічного співробітництва», «Посилене партнерство для сталого розвитку – пілотний етап»

Інформаційна, консультаційна та методична підтримка АРР

- Діяльність агенцій у фокусі уваги Міжвідомчої координаційної комісії під головуванням Прем'єр-міністра України
- Залучення АРР до опрацювання проєктів НПА у сфері формування та реалізації державної регіональної політики
- Комунікація Мінрегіону з регіональною владою щодо посилення спроможності агенцій
- Співпраця агенцій з бізнес-асоціаціями, науковими установами, спеціалізованими інституціями в сфері залучення інвестицій та розвитку МСП
- Проведення інформаційної кампанії щодо висвітлення діяльності та досягнень АРР

Результат роботи агенцій регіонального розвитку

Оптимальне поєднання державних, регіональних та місцевих ініціатив, влади, бізнесу та громадськості

Налагодження ефективної системи проєктної діяльності, розроблення якісних проєктів регіонального розвитку

Підвищення інвестиційної привабливості регіонів, залучення інвестицій

Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в регіонах

Концентрація публічних інвестицій на підтримку SMART-спеціалізації регіонів

Розвиток транскордонного співробітництва та міжрегіональної економічної інтеграції, підготовка та реалізація проєктів

Регіональна інноваційна система

це сукупність підприємств, установ, організацій (будь-яких форм власності), органів державної влади, органів місцевого самоврядування, окремих фізичних осіб, що задіяні в інноваційній сфері регіону та об'єднані партнерськими взаємовідносинами в процесі вироблення наукових знань та інноваційної продукції.

- Кластери (асоціація; корпорація; консорціум; концерн; господарські товариства) – сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (напр., університетів, агентств зі стандартизації, торговельних об'єднань) у певних сферах, що конкурують, але при цьому ведуть спільну роботу
- технопарки – масштабні інноваційно-технологічні центри, в яких створюються сприятливі умови для розробки і реалізації науково-технічних інноваційних проектів
- наукові парки
- технополіси
- Бізнес-інкубатори. Бізнес-інкубатор – це комплекс (приміщення, комунікації, бухгалтерія, господарська частина), який обслуговуватиме роботу створених фірм.

Фонди розвитку регіонів

Це цільові складові спеціальних фондів регіональних бюджетів.

Порядки формування та використання коштів таких фондів визначаються обласними радами та відповідають за забезпечення комплексних фінансових заходів на регіональному рівні щодо підтримки збалансованого економічного, соціального та екологічно безпечного розвитку.

Діяльність фондів узгоджується з діяльністю інститутів, відповідальних за реалізацію стратегії.

Фінансування проєктів за рахунок коштів фондів може здійснюватися на умовах інвестування (довгострокового фінансування та внесків у статутний капітал), гарантій та грантів.

<https://www.kmu.gov.ua/news/proekti-regionalnogo-rozvitku-na-bazi-lvivskoyi-politehniki-stvoryuyut-innovacijnij-naukovij-park>

Проекти регіонального розвитку: На базі «Львівської політехніки» створюють інноваційний науковий парк [Міністерство розвитку громад та територій України](#), опубліковано 16 вересня 2021 року о 18:20

Один із корпусів Національного університету «Львівська політехніка» переобладнають для створення інноваційного наукового парку у межах Програми Президента Володимира Зеленського «Велике будівництво». Про це повідомив Міністр розвитку громад та територій Олексій Чернишов під час робочого візиту до Львівської області.

«Це — важливий інноваційний проект як для територіальної громади, так і для всього регіону. Адже йдеться не лише про створення потужного середовища для генерування нових розробок і стартапів, а й про залучення внутрішніх та іноземних інвестицій. На території Парку буде створено коворкінг майже на 200 місць, також планується запуск 36 малих інноваційних підприємств. Усе це сприятиме розвитку підприємництва та ІТ-сфери в регіоні», — підкреслив Олексій Чернишов.

Проектом передбачено створення Парку площею понад 3 тис. м², де будуть розміщені дослідні лабораторії, навчальні, технологічні, інформаційні, комунікаційні, промоційні та виставкові майданчики. За словами Олексія Чернишова, інфраструктура закладу дозволить об'єднати низку технологічних компаній під одним дахом, які вже діють при університеті. Йдеться, зокрема про Tech StartUp School, технологічну лабораторію з вільним доступом «Tech Labinno», Absolute Solution Hub, Центр захисту інтелектуальної інформації та патентування винаходів (TISC), Tech Business School Львівської

Однак, незважаючи на наявність значної кількості стратегічних, прогнозних і програмних документів, ефективність політики регіонального розвитку в Україні є низькою у зв'язку із відсутністю чітко визначеної ієрархії стратегічних документів, однозначного трактування і розуміння суті та призначення різних видів програмних документів тощо. **Найбільш проблемне місце – взаємовідношення Плану заходів з реалізації регіональної Стратегії розвитку з Програмою соціально-економічного розвитку області та обласними цільовими програмами.** Слід відзначити, що підвищення ефективності реалізації регіональної політики можливе лише за рахунок пошуку та визначення підходів до зближення цілей та заходів з реалізації регіональних Стратегій та обласних цільових програм.